



Jak założyć nowe miasto? – wieloletni projekt tłumaczeniowy dla początkującego badacza, historyka, tłumacza

Magdalena Wdowiak

Scenariusz interdyscyplinarnego projektu edukacyjnego do języka łacińskiego i kultury antycznej dla III etapu edukacyjnego – liceum ogólnokształcącego i technikum

opracowany w ramach projektu:

„Tworzenie zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2022

Redakcja merytoryczna: Beata Gadomska
Redakcja językowa i korekta: Eduexpert sp. z o.o.
Projekt graficzny i projekt okładki: Eduexpert sp. z o.o.
Redakcja techniczna i skład: Eduexpert sp. z o.o.

Weryfikacja i odbiór niniejszej publikacji: Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie

w ramach projektu: *Weryfikacja i odbiór zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy*

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2022

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
ore.edu.pl



Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons –
Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).
creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl

1. Temat projektu

Jak założyć nowe miasto? – wieloletni projekt tłumaczeniowy dla początkującego badacza, historyka, tłumacza

Tytuł projektu nawiązuje do dzieła Liwiusza: *Ab urbe condita I*, a zarazem lektury tłumaczonej przez uczniów biorących udział w projekcie.

2. Osoby prowadzące projekt

2.1. Koordynator

Nauczyciel języka łacińskiego i kultury antycznej

2.2. Pozostali

Nauczyciel historii, nauczyciel języka polskiego, nauczyciel informatyki

3. Ramy czasowe

3.1. Początek projektu

- I klasa: połowa lutego
- II klasa: połowa lutego
- III klasa: połowa września
- IV klasa: wrzesień

3.2. Zakończenie projektu

- I klasa: koniec maja
- II klasa: początek maja
- III klasa: maj
- IV klasa: styczeń

4. Cele projektu

4.1. Cele ogólne

Celem projektu jest rozwijanie umiejętności tłumaczenia tekstu łacińskiego z wykorzystaniem wiedzy gramatycznej oraz rozwój wiedzy o kulturze antycznej. Cele te są zgodne z celami określonymi w podstawie programowej (Dz. U. 2018, poz. 467: 80 pkt. I) oraz w programie nauczania *Ludendo discamus!* (Żuchowska 2019a: 8–9). Projekt pozwala także na wprowadzenie dodatkowych zagadnień dotyczących teorii przekładu proponowanych w scenariuszach dołączonych do programu *Ludendo discamus!* (por. Żuchowska 2019b: nr 9).

4.2. Cele szczegółowe (Dz. U. 2018, poz. 467)

4.2.1. Cele kształcące

- a) W zakresie znajomości gramatyki: uczeń zna i stosuje podstawowe zjawiska morfologiczne i składniowe typowe dla języka łacińskiego, w szczególności w procesie rozumienia i tłumaczenia tekstu łacińskiego.
- b) W zakresie recepcji kultury antycznej w kulturze polskiej i europejskiej (w programie D. Żuchowskiej realizacja tego celu przewidziana dla klasy IV): uczeń „omawia motywy antyczne w sztuce i literaturze oraz na płaszczyźnie politycznej, społecznej

i naukowej późniejszych epok, podaje przykłady zapożyczeń z języka łacińskiego i greckiego w językach nowożytnych, korzysta z tekstów źródłowych w celu dotarcia do niezbędnych informacji" (Żuchowska 2019a: 30).

- c) Uczeń tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym, jak i problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy (Dz. U. 2018, poz. 467: 110).

4.2.2. Cele wychowawcze

Udział w projekcie interdyscyplinarnym umożliwia rozwój kompetencji kluczowych oraz uniwersalnych. Ważnym aspektem zaangażowania ucznia jest rozwój jego zainteresowań, potencjału twórczego, współodpowiedzialności, a także kompetencji społecznych i umiejętności organizacji pracy własnej poprzez udział w projekcie grupowym.

4.2.3. Cele szczegółowe dla uczniów – cele w języku ucznia

Twój udział w projekcie pt. *Jak założyć nowe miasto? – wieloletni projekt tłumaczeniowy dla pocztukującego badacza, historyka, tłumacza* oznacza, że:

- zrealizujesz zadania w grupie oraz indywidualnie;
- nauczysz się, na czym polega współpraca w pracy projektowej;
- otrzymasz pomoc od nauczyciela przy realizacji zadań;
- rozwiniesz swój potencjał i kreatywność oraz sprawdzisz się w roli tłumacza;
- opracujesz tekst tłumaczenia;
- otrzymasz ocenę za udział w projekcie.

5. Treści kształcenia

5.1. Przedmiot I – język łaciński i kultura antyczna

Treści kształcenia są zgodne z treściami kształcenia w programie nauczania *Ludendo discamus!* przy założeniu realizacji zagadnień z zakresu gramatyki i składni łacińskiej przewidzianych do realizacji na danym etapie kształcenia (zob. układ treści Żuchowska 2019a: 16–28):

- I. W zakresie kompetencji językowych. Uczeń:
 1. zna i rozpoznaje następujące formy morfologiczne z zakresu gramatyki języka łacińskiego:
 - a) formy fleksyjne rzeczowników regularnych deklinacji I–V,
 - b) formy fleksyjne następujących rzeczowników nieregularnych: *Iuppiter, deus, domus, vis*,
 - c) formy fleksyjne przymiotników deklinacji I III,
 - d) formy fleksyjne i zasady użycia zaimków: *is, quis, qui, hic, ille* oraz zaimków osobowych i dzierżawczych,
 - e) formy fleksyjne liczebników głównych i porządkowych: 1–20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100, 1000,

- f) zasady stopniowania regularnego przymiotników deklinacji I–III oraz stopniowania nieregularnego następujących przymiotników: *bonus, malus, parvus, magnus, multi*,
- g) zasady tworzenia i stopniowania przysłówków pochodzących od przymiotników deklinacji I–III,
- h) formy strony czynnej i biernej czasowników regularnych koniugacji I–IV w trybie orzekającym (*indicativus*) i łączącym (*coniunctivus*) w następujących czasach: *praesens, imperfectum, perfectum, plusquamperfectum, futurum I* oraz formy trybu rozkazującego w czasie teraźniejszym w stronie czynnej (*imperativus praesentis activi*),
- i) formy bezokolicznika łacińskiego: *infinitivus praesentis activi, infinitivus praesentis passivi, infinitivus perfecti activi, infinitivus perfecti passive*,
- j) formy imiesłówów: *participium praesentis activi, participium perfecti passivi, participium futuri passivi (gerundivum)*,
- k) formy rzeczownika odczasownikowego (*gerundium*),
- l) formy czasowników nieregularnych:
 - *esse* i wybrane *composita* (*possum, prosum, adsum, absum*),
 - *volo, nolo*,
 - *eo* i wybrane *composita* (*abeo, redeo, obo*),
 - *fero* i wybrane *composita* (*affero, aufero, differo*),
 - *tollo*,
 - *fio*,
 - *verba defectiva*: *odi, meminī, coepi*,
 - *verba deponentia* i *semideponentia*".

Uczeń zna następujące zjawiska składniowe z zakresu gramatyki języka łacińskiego umożliwiające dokonanie przekładu z języka łacińskiego na język polski:

- a) szyk zdania łacińskiego;
- b) strukturę składniową zdania w stronie czynnej i biernej;
- c) następujące funkcje składniowe i semantyczne rzeczownika: (*Nominativus* jako orzecznik, *Nominativus duplex, Genetivus partitivus, Dativus possessivus, Dativus auctoris, Accusativus duplex, Ablativus temporis, Ablativus comparationis*);
- d) następujące konstrukcje składniowe charakterystyczne dla łaciny: *Accusativus cum infinitivo* (ACI), *Nominativus cum infinitivo* (NCI), *coniugatio periphrastica passiva* (CPP), *Ablativus absolutus*, bezprzymikowe użycie nazw miast;
- e) następujące typy zdań podrzędnych w języku łacińskim: zdania okolicznikowe czasu, przyczyny, warunku, celu i skutku, zdania dopełnieniowe".

Ponadto uczeń:

- 2. zna i rozpoznaje formy morfologiczne i strukturę składniową tłumaczonego tekstu;
- 3. identyfikuje, z wykorzystaniem posiadanej wiedzy na temat gramatyki łacińskiej, formy podstawowe słów występujących w tłumaczonym tekście;

4. zapoznaje się z podstawowym słownictwem typowym dla autorów określonych w kanonie;
5. zna podstawowe techniki przekładu tekstu łacińskiego;
6. zna zasady tworzenia spójnego i zgodnego z polską normą językową przekładu z języka łacińskiego na język polski (Dz. U. 2018, poz. 467: 81–82)".

W zakresie kultury antycznej „uczeń zna, rozumie i interpretuje zjawiska i teksty kultury antycznej, umieszczając je we właściwym dla nich kontekście i zauważając ich cechy dystynktywne”: mity o powstaniu Rzymu; Tytus Liwiusz, *Dzieje Rzymu od założenia miasta* (księga I, księga XXI) (Ibidem: 80, 86).

Uczeń zna i interpretuje następujące wydarzenia z zakresu historii starożytnej: ekspansja terytorialna Rzymu i podboje; prowincje rzymskie, wojny punickie – Kartagina, postacie Hannibala, Scypiona Afrykańskiego i Katona Starszego, upadek republiki i dyktatura Cezara; inne kluczowe postacie życia publicznego późnej republiki: Cezar, Pompejusz, Krassus, Antoniusz, Ciceron, Katon Młodszy, Marek Juniusz Brutus, droga do władzy i panowanie Oktawiana Augusta" (Dz. U. 2018, poz. 467: 86).

Uczeń tłumaczy z języka łacińskiego na język polski tekst wskazany w kanonie: Liwiusz: *Ab urbe condita* (księga I) (por. Dz. U. 2018, poz. 467: 88).

5.2. Przedmiot II – historia (zakres rozszerzony). Uczeń:

- zna, interpretuje i poddaje analizie treści z zakresu historii starożytnej, wskazując na różnice pomiędzy przekazem historycznym a opowiadaniem mitycznym, w szczególności: „charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta" (program polityczny naprawy państwa i powrotu do dawnych rzymskich obyczajów) oraz „omawia początki Rzymu z uwzględnieniem kultury Etrusków;
- charakteryzuje organizację armii oraz etapy ekspansji rzymskiej;
- rozpoznaje dziedzictwo antyku grecko-rzymskiego we współczesnym świecie" (Ibidem: 112).

5.3. Przedmiot III – język polski. Uczeń:

- rozróżnia gatunki literackie należące do annalistyki;
- wykazuje zaawansowane umiejętności interpretacyjne, w szczególności: „rozpoznaje mitologizację i demitologizację w utworach literackich, rozumie ich uniwersalny charakter oraz rolę w interpretacji" (Dz. U. 2018, poz. 467: 26);
- rozpoznaje konwencje, interpretuje treści dzieła symbolicznie;
- wykorzystuje w interpretacji stosowne konteksty (historyczno-literacki, historyczny, polityczny, kulturowy);
- rozpoznaje w utworach wartości uniwersalne i narodowe;
- rozumie rolę antyku w kształtowaniu postaw, a w zakresie recepcji dzieła Liwiusza – wpływ tego dzieła na pisarzy polskich (Jan Długosz i Jan Kochanowski); kulturowe znaczenie popularności tekstów Liwiusza po rewolucji francuskiej; znaczenie rzymskiego kodeksu obywatelskiego dla kształtowania charakterów i postaw patriotycznych.

Odczytanie uniwersalnych wartości tekstu oraz refleksja nad nimi pozwoli uczniowi stworzyć własny system wartości (Ibidem: 26–28).

5.4. Pozostałe

Informatyka:

W zakresie treści kształcenia realizowanych w ramach przedmiotu informatyka uczeń rozwiązuje problemy z wykorzystaniem komputera i innych urządzeń cyfrowych, m.in.:

- opracowuje dokumenty posługując się konspektem dokumentu, dzieląc tekst na sekcje i kolumny, tworzy spisy treści, rysunki i tabele, stosuje różne style i szablony, wykorzystuje tryb recenzji, definiuje korespondencję seryjną;
- gromadzi dane pochodzące z różnych źródeł w tabeli arkusza kalkulacyjnego;
- wyszukuje informacje w zasobach multimedialnych;
- tworzy i modyfikuje formularze, prezentacje, publikuje raporty;
- tworzy i publikuje stronę internetową (Dz. U. 2018, poz. 467).

6. Charakterystyka odbiorców

6.1. Typ szkoły

Liceum ogólnokształcące

6.2. Wiek uczniów

15–19 lat

6.3. Klasa

Klasy I–IV, III etap edukacyjny

6.4. Zróżnicowanie potrzeb i umiejętności

Projekt tłumaczeniowy jest adresowany do uczniów realizujących przedmiot język łaciński i kultura antyczna i można go realizować w klasach I–IV z uwzględnieniem indywidualizacji: każdy uczeń ma prawo zakończyć jego realizację wcześniej, stosownie do swoich zainteresowań i możliwości – w klasie II lub III. Trudność tekstu łacińskiego przeznaczonego do tłumaczenia jest stopniowana, a uczeń może wybrać zadanie w ramach projektu – nie od każdego ucznia wymaga się przetłumaczenia większego fragmentu. W ten sposób uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE) mają możliwość wyboru zadań dostosowanych do swoich możliwości, np. uczeń zdolny będzie mógł realizować swój potencjał, tłumacząc dłuższy tekst łaciński, a uczeń ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się, np. z zaburzeniami uwagi czy ze spektrum autyzmu może liczyć na wsparcie nauczyciela lub kolegów i koleżanek w procesie tłumaczenia mniejszego fragmentu bądź może wybrać zadanie o innym charakterze.

6.5. Inne cechy odbiorców

Uczniowie wykazujący zainteresowania humanistyczne.

7. Formy i metody realizacji projektu

7.1. Formy pracy

Praca w parach, praca w grupach, praca indywidualna, praca z całym zespołem klasowym, praca w formie zdalnej za pomocą rozwiązań ICT (od ang. *information and communication technology*).

Ze względu na długość projektu formy pracy są różnorodne i mogą być dostosowane do możliwości i potrzeb uczniów, zwłaszcza uczniów ze SPE.

7.2. Metody pracy – realizacja celów kształcących

Metoda projektu należy do metod rekomendowanych w programie *Ludendo discamus!* (Żuchowska 2019a: 39). Zakłada ona współpracę nauczyciela z uczestnikiem, począwszy od fazy przygotowawczej aż do podsumowania i fazy ewaluacji. Na poszczególnych etapach współpraca ta może przybierać różną intensywność, zmierzając do wspierania samodzielności ucznia w pracy nad poszczególnymi zadaniami. Podczas pracy w klasie nauczyciel wykorzystuje następujące techniki i narzędzia (Pobojewska 2012): dyskusję, gry dyskusyjne (kontrowersje, albo-albo, atomy-molekuły), dyskusję plenarną lub panelową, burzę mózgów, *world cafe*; (zob. Walczak 2012: 159-165); wykład aktywny wsparty prezentacją multimedialną lub pogadanką, metody pracy z tekstem; mapy myśli; websearching, różne formy wyszukiwania informacji w prasie i w bibliotekach cyfrowych.

W trybie zdalnym powyższe metody nauczyciel dostosowuje do specyfiki i możliwości wybranej formy komunikacji, np. za pomocą platform umożliwiających tworzenie spotkań, wymianę plików, pracę synchroniczną i asynchroniczną, tworzenie grup lub podzespołów (przykładowo: Microsoft Teams).

Należy zwrócić uwagę na wsparcie ucznia ze SPE, np. poprzez organizację pomocy koleżeńskiej w pracy grupowej czy też zapewnienie odpowiednich warunków dostosowanych do rodzaju dysfunkcji.

7.3. Metody pracy – realizacja celów wychowawczych

Metoda projektu w połączeniu z innymi metodami i technikami przyczynia się do kształtowania kompetencji kluczowych. Przede wszystkim w obszarze rozumienia i tworzenia informacji uczeń podejmuje próbę samodzielnego zdobywania wiedzy, przy czym jest wspierany w tym procesie przez nauczyciela. Takie podejście jest zgodne z prezentowaną w programie *Ludendo discamus!* metodologią konstruktywistycznej koncepcji kształcenia (por. Żuchowska 2019a: 5) i wzmacnia rozwój kompetencji osobistych, społecznych i w zakresie uczenia się – nauczyciel pełni funkcję przewodnika, który wspiera i motywuje ucznia, dzięki czemu kształtowana jest postawa zaangażowanego badacza, a uczeń motywowany jest do samodzielnego stawiania pytań i poszukiwania odpowiedzi. W trakcie realizacji projektu kształtowane są także kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej: uczeń poznaje znaczenie i rolę antyku dla rozwoju kultury i literatury europejskiej. Ponadto doskonalone są przedsiębiorczość i kompetencje obywatelskie: uczeń musi podejmować inicjatywę, negocjować pomysły i rozwiązania, wykazywać się samodyscypliną i rozwiązywać konflikty, dlatego tak istotne jest wsparcie uczniów ze SPE, dla których zadania te mogą być trudne. Sprzyjać temu będzie odpowiednie monitorowanie postępów tej grupy uczniów i pomoc koleżeńska, a także różne formy zachęty stosowane przez nauczyciela. Projekt jest częściowo realizowany przy wykorzystaniu narzędzi ICT, dzięki czemu rozwijane są kompetencje cyfrowe (websearching, wyszukiwanie informacji, komunikacja z wykorzystaniem platform internetowych, np. Microsoft Teams lub Zoom z połączeniem tablic internetowych np. Jamboard) oraz kompetencje rozumienia i tworzenia informacji (szczególnie w fazie opracowania wyniku projektu, np. w postaci stworzenia strony internetowej). Technologie pozwalają na pracę z pojedynczym uczniem oraz wspieranie uczniów ze SPE, np. ucznia zdolnego czy ucznia mającego

problemy w nauce. Rozwijane kompetencje będą w przyszłości stanowiły potencjał ucznia, gdyż są poszukiwane na rynku pracy (Dz. Urz. UE 2018, C189/1).

8. Sposób realizacji projektu edukacyjnego

8.1. Zainicjowanie projektu

Projekt *Jak założyć nowe miasto? – wieloletni projekt tłumaczeniowy dla początkującego badacza, historyka, tłumacza* jest projektem wieloletnim i międzyprzedmiotowym, realizowanym we współpracy z nauczycielami historii, informatyki i języka polskiego. Adresatami są uczniowie realizujący przedmiot język łaciński i kultura antyczna w zakresie rozszerzonym. Projekt zakłada indywidualizację i uwzględnia uczniów ze SPE, dając im dużą swobodę – uczniowie, którzy odkrywają, że tłumaczenie nie jest ich pasją, mogą po dwóch latach zaniechać kontynuacji. Z kolei uczniowie zainteresowani tłumaczeniem mogą wziąć udział w pełnej wersji projektu realizowanego w ciągu całych czterech lat liceum (w klasach realizujących treści czteroletniego programu języka łacińskiego).

Celem projektu jest dokładne przyjrzenie się niuansom i strategiom pracy tłumacza, co pozwoli na stopniowanie trudności tekstu w zależności od zaawansowania językowego uczniów – wraz z rozwojem językowym i poznawaniem przez uczniów nowych form i konstrukcji gramatycznych uczniowie tłumaczą coraz trudniejsze fragmenty. Początkowo jest to tekst preparowany – pojedyncze zdania dostosowane są do wiedzy językowej uczniów, a akcent położony jest na poznanie dzieła i postaci Tytusa Liwiusza oraz opracowanie teoretyczne, mające na celu zgłębienie tematu recepcji, w formie eseju. Następnie uczniowie tłumaczą wybrane fragmenty tekstu oryginalnego, a na koniec cały tekst. Samo zadanie tłumaczeniowe (od klasy II) jest rozłożone w czasie w ten sposób, że uczniowie raz w miesiącu oddają próbne fragmenty tłumaczeń, a pomiędzy tymi terminami korzystają z konsultacji z nauczycielem, w czasie których wyjaśniane są problemy językowe i wątpliwości. W fazie końcowej projektu (np. w ciągu dwóch lub trzech ostatnich miesięcy) stylistycznie dopracowują tłumaczenia, tak aby były zgodne z polską normą językową i frazeologią. Mogą też porównać tłumaczenie własne z tłumaczeniem profesjonalnego tłumacza, np. dokonując oceny własnych wyborów językowych (i przedstawić to porównanie w formie eseju). Mogą również zaproponować graficzne opracowanie tłumaczonego fragmentu w formie ilustracji. Również na tym etapie uwzględnienia się osoby ze SPE – uczniowie, którzy nie są w stanie zapanować nad językiem tłumaczenia, mogą wybrać inne zadanie, współpracując w parze z uczniem, który opracuje tekst pod kątem stylistycznym. Specjalne potrzeby uwzględniane są również w przypadku uczniów, którzy z różnych powodów muszą zakończyć pracę wcześniej (np. z powodu przedłużającej się choroby czy trudności w nauce) – przechodzą do fazy końcowej szybciej, po uzyskaniu zgody nauczyciela. Uczniowie z trudnościami w nauce lub niezainteresowani tłumaczeniem mają możliwość wyboru krótszego fragmentu tekstu, przechodząc przez wszystkie etapy projektu. Wstępne opracowania teoretyczne oraz porównanie tłumaczeń tekstów uczestnicy mogą realizować w parach lub grupach.

Projekt można zmodyfikować, wskazując inny tekst z kanonu lektur uwzględnionych w podstawie programowej. Można go w całości realizować w formie zdalnej, wybierając jedną z platform do pracy w trybie online.

Bezpośrednim wprowadzeniem do projektu jest realizacja pierwszej lekcji. Powinna być ona poprzedzona zajęciami poświęconymi mitom o założeniu Rzymu, a w ramach zajęć z historii – lekcjami dotyczącymi historii Rzymu (np. Scenariusz nr 2: Żuchowska 2019b, Scenariusz nr 1 z *Poradnika metodycznego*) Układ treści w projekcie jest spiralny, co sprzyja to lepszemu zgłębieniu i zapamiętaniu materiału.

Literatura

- Cytowska M., Szelest H., 1990, *Literatura rzymska. Okres augustowski*, rozdz. Tytus Liwiusz, Warszawa: PWN, s. 589–634.
- Hillen, Hans Jürgen (oprac.) 2007, *T. Livius Römische Geschichte*, I–III, Artemis & Winkler.
- Liwiusz T., 1974, *Dzieje Rzymu od założenia miasta*, Brożek M. (przeł. i oprac.), Wrocław: Wydawnictwo PAN.
- Liwiusz T., 2004, *Dzieje od założenia miasta Rzymu* Strzelecki Władysław (tłum. oprac.), Wrocław: Ossolineum.
- Liwiusz T., 1888, *Tytusa Liwiusa Dziejów rzymskich od założenia miasta księga pierwsza*, Habura F. (tłum.), Tarnów: Główny skład Księgarni Karola Raschkis.
- Livi Titi, 1866, *Ab urbe condita*, koment. Weissenborn W., Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, pbc.gda.pl (dostęp 27.04.2022).

Lekcja 1: Mity o początkach Rzymu – podania, legendy, wierzenia a prawda historyczna w ocenie Tytusa Liwiusza

W ramach przygotowania do lekcji uczniowie zapoznają się fragmentem przedmowy Liwiusza w języku polskim (tłum. Brożka, s. 3–4).

Faza wprowadzająca: dyskusja

Swobodne odpowiedzi uczniów na pytania nauczyciela:

- Jaki jest stosunek Liwiusza do mitów o założeniu Rzymu?
- Jak autor tłumaczy mitologiczny obraz dziejów?
- Jaka według ciebie może być funkcja pierwszego rozdziału *Ab urbe condita*?

Faza realizacyjna

World cafe. Uczniowie pracują w grupach, przemieszczając się po klasie od stolika do stolika. Przy każdym stoliku pracuje moderator. Ma on do dyspozycji kopie z fragmentami tekstów oraz dużą kartkę papieru, na której uczniowie zapisują notatki w formie mapy myśli, luźnych notatek, rysunków itp. – spostrzeżenia i komentarze do czytanego tekstu. Każda grupa czyta inny fragment tekstu, a moderator streszcza fragmenty już przeczytane grupie, która podchodzi do stolika. Zadaniem uczniów jest przeczytanie i omówienie kolejnych fragmentów tekstu, po czym uczniowie przechodzą do kolejnego stolika. Na koniec moderator streszcza wyniki pracy przy jego stoliku, prezentuje i omawia powstałą planszę.

- Stolik 1: Tytus Liwiusz i Oktawian August
- Stolik 2: Charakterystyka twórczości Tytusa Liwiusza
- Stolik 3: Treść *Ab urbe condita*
- Stolik 4: Recepcja i zagadnienia interpretacyjne *Ab urbe condita*

Podsumowanie

Nauczyciel raz jeszcze zadaje pytania, które pojawiły się na początku lekcji. W świetle nowej wiedzy uczniowie oceniają swoje hipotezy.

Nauczyciel zapowiada realizację projektu tłumaczeniowego. Na specjalnie zorganizowanym spotkaniu (online) lub na kolejnej lekcji omawia jego założenia i harmonogram oraz pierwsze zadanie w projekcie.

8.2. Spisanie regulaminu/kontraktu

Uczniowie dzielą się na grupy. Każdy zespół przygotowuje jeden paragraf regulaminu (zadanie w domu lub w czasie spotkania online). Na wspólnym spotkaniu uczniowie prezentują swoją część – możliwa jest negocjacja zaproponowanych treści podczas dyskusji. Każdy paragraf jest głosowany i po otrzymaniu większości zatwierdzany. Po spisaniu regulaminu wszyscy podpisują się pod nim.

8.3. Wybór tematu

Uczniowie tłumaczą I rozdział i wstęp dzieła Liwiusza *Ab urbe condita* (różne fragmenty), wybierają temat opracowania, który może być ściśle lub luźno związany z tekstem, np. *Funkcja mitu w kształtowaniu postaw patriotycznych; Świadomość mityczna a historyczna, Liwiusz i jego dzieło; Stosunek Liwiusza do Augusta*.

8.4. Podział na grupy

Uczniowie mają dowolność w wyborze grupy w przypadku zadania pierwszego (opracowanie teoretyczne) oraz zadania czwartego (porównanie tłumaczeń), natomiast nad podziałem na grupy, które realizują tłumaczenie tekstu łacińskiego czuwa nauczyciel, dbając o to, aby uczniowie ze SPE znaleźli się w odpowiednich zespołach czy parach, aby mogli uzyskać odpowiednie wsparcie, pracując z uczniem, który radzi sobie lepiej. Uczniowie mogą pracować samodzielnie nad danym fragmentem, mogą też podzielić się pracą lub wspólnie pracować nad tłumaczeniem.

8.5. Przygotowanie harmonogramu pracy i podział zadań

Nauczyciel prezentuje harmonogram prac rozpisany na kolejne lata. Uczniowie dzielą się zadaniami w grupach w dowolny sposób.

- Klasa I – grupowe opracowanie teoretyczne w dowolnej formie (esej, artykuł, nagrany wywiad itd.); tłumaczenia poszczególnych zdań (jako praca domowa do różnych lekcji z nauki o języku).
- Klasa II – tłumaczenie I fragmentu tekstu.
- Klasa III – tłumaczenie II fragmentu tekstu, I fragment – analiza tłumaczeń.
- Klasa IV – II fragment – analiza tłumaczeń, dopracowanie ich, opracowanie i edycja tekstu, prezentacja wyników prac.

8.6. Dobór literatury i poszukiwanie źródeł wiedzy

Uczniowie poszukują źródeł wiedzy do części teoretycznej projektu. Mogą korzystać z bibliotek, czytelni i źródeł internetowych. Nauczyciele służą wsparciem i pomocą.

8.7. Realizacja projektu

Klasa I

Zadanie 1: Grupowe opracowanie teoretyczne w dowolnej formie (esej, artykuł, nagrany wywiad itd.).

Zadanie 2: Tłumaczenia poszczególnych zdań (praca domowa do różnych lekcji z nauki o języku).

Tydzień 1: Lekcja wprowadzająca do projektu.

Tydzień 2: Omówienie projektu – nauczyciel omawia projekt na zajęciach dodatkowych (zajęcia w ramach koła, spotkanie np. na Zoomie).

Tydzień 3: Stworzenie regulaminu projektu.

Tydzień 4: Podział na grupy w celu realizacji zadania pierwszego. Uczniowie dzielą się na grupy i przesyłają informację do nauczyciela. Wspólnie w grupie zastanawiają się nad wyborem tematu.

Tydzień 5: Uczniowie zgłaszają temat nauczycielowi. Nauczyciel zatwierdza lub modyfikuje zgłoszony temat.

Tydzień 6–8: Zbieranie materiałów. Tworzenie planu i sposobu ich opracowania. Uczniowie konsultują wyniki pracy z nauczycielem, który pomaga dobrać i zweryfikować zasadność wyboru materiałów. Uczniowie zapoznają się z materiałami i rozpoczynają pracę nad ich opracowaniem.

Tydzień 9–10: Uczniowie tworzą opracowanie i oddają pracę nauczycielowi.

Tydzień 11–12: Nauczyciel czyta teksty i zapoznaje się z innymi formami opracowań.

Tydzień 14: Krótkie prezentacje grupowe uczniów w czasie zajęć z omówieniem wyników pracy. Nauczyciel wskazuje mocne strony danego opracowania.

Klasa II

Zadanie: tłumaczenie pierwszego fragmentu tekstu.

Tydzień 1: Nauczyciel rozdaje uczniom przygotowane wcześniej fragmenty tekstów. Uczniowie tworzą pary lub trójki i dzielą się tekstem tłumaczenia.

Tydzień 2: Uczniowie ustalają harmonogram pracy indywidualnej lub grupowej i przesyłają nauczycielowi.

Tydzień 3: Uczniowie pracują nad tłumaczeniem fragmentu.

Tydzień 4–9: Indywidualne konsultacje nauczyciela z uczniami.

Tydzień 4–8: Krótkie wykłady online – nauczyciel przygotowuje krótkie lekcje (ok. 10 min. każda) na temat wybranych strategii tłumaczenia, mogą to być nagrania przeznaczone do samodzielnego odsłuchania przez uczniów.

Tydzień 10: W ramach zajęć uczniowie prezentują gotowe tłumaczenia.

Tydzień 11–12: Nauczyciel ocenia pracę uczniów. Podstawowym kryterium jest poprawność treści tłumaczenia, a nie doskonałość jego formy.

Klasa III

Semestr I

Zadanie 1: Analiza różnych tłumaczeń fragmentu pierwszego

Tydzień 1: Uczniowie ustalają harmonogram i dzielą się pracą w grupach.

Tydzień 2–3: Czytanie i omawianie tłumaczeń w czasie indywidualnych konsultacji grup z nauczycielem.

Tydzień 4–6: Uczniowie opracowują i spisują uwagi z zastosowaniem wiedzy o strategiach tłumaczeń.

Tydzień 7–8: Pięciominutowe prezentacje uczniów w ramach zajęć poświęcone wynikom pracy uczniów.

Semestr II

Zadanie 2: Tłumaczenie drugiego fragmentu tekstu

Tydzień 1: Nauczyciel rozdaje uczniom przygotowane wcześniej fragmenty tekstów.

Uczniowie dobierają się parami lub trójkami tłumaczącymi ten sam fragment. Mogą, ale nie muszą, pracować w tych samych zespołach, co w poprzednim roku.

Tydzień 2: Uczniowie ustalają harmonogram pracy indywidualnej lub grupowej i przesyłają go nauczycielowi.

Tydzień 3: Uczniowie pracują nad tłumaczeniem fragmentu.

Tydzień 4–9: Indywidualne konsultacje nauczyciela z uczniami.

Tydzień 4–8: Krótkie wykłady online – nauczyciel przygotowuje kolejne lekcje (ok. 10 min. każda) na temat wybranych strategii tłumaczenia, mogą to być nagrania przeznaczone do samodzielnego odsłuchania przez uczniów.

Tydzień 10: W ramach zajęć uczniowie prezentują gotowe tłumaczenia.

Tydzień 11–12: Nauczyciel ocenia pracę uczniów. Ocenie podlega nie tylko poprawność treści, ale forma języka tłumaczenia.

Klasa IV

Zadanie 1: Analiza różnych tłumaczeń fragmentu drugiego.

Tydzień 1: Uczniowie ustalają harmonogram i dzielą się pracą w grupach.

Tydzień 2–3: Czytanie i omawianie tłumaczeń w czasie indywidualnych konsultacji grup z nauczycielem.

Tydzień 4–5: Uczniowie opracowują i spisują uwagi z zastosowaniem wiedzy o strategiach tłumaczeń.

Zadanie 2: Dopracowanie tłumaczeń.

Tydzień 6–10: Współpraca z nauczycielem języka polskiego w celu dopracowania tekstów tłumaczeń, grupy pracują w formie indywidualnych konsultacji z nauczycielem.

Zadanie 3: Edycja i opracowanie graficzne tekstu.

Tydzień 11–12: Konsultacje uczniów z nauczycielem informatyki. Uczniowie realizują swoje pomysły graficzne i edytorskie.

Tydzień 13–14: Przygotowanie uczniów do prezentacji końcowej.

Tydzień 15–16: Końcowe prezentacje wyników pracy w projekcie.

8.8. Prezentacja wyników: np. plakat, galeria na korytarzu, film, prezentacja multimedialna itp.

Prezentacja wyników pracy odbywa się w ramach zajęć. Uczniowie przedstawiają prezentacje przygotowane w grupach.

8.9. Ewaluacja

Ewaluacji podlega każde zadanie projektowe, całość pracy i aktywności ucznia. Za każde zadanie uczeń otrzymuje ocenę punktową, a zgromadzone punkty pozwalają otrzymać ocenę za projekt. Uczniowie, którzy ukończyli projekt nie wcześniej niż w klasie III, nie otrzymują oceny gorszej niż dobra, natomiast uczniowie, którzy ukończyli projekt w klasie IV – otrzymują ocenę nie niższą niż bardzo dobra.

8.10. Wykorzystanie lokalnej struktury edukacyjnej

W czasie realizacji projektu należy wykorzystać możliwości lokalnej infrastruktury edukacyjnej, w szczególności uczniowie powinni korzystać z zasobów bibliotek szkolnych oraz innych bibliotek lokalnych. Warto podjąć współpracę z odpowiednimi instytucjami lub osobami w celu zorganizowania spotkania z doświadczonym tłumaczem, który mógłby opowiedzieć o swojej pracy. W razie potrzeby warto skorzystać z pomocy poradni psychologiczno-pedagogicznej.

9. Regulamin/kontrakt

REGULAMIN PROJEKTU INTERDYSCYPLINARNEGO

Jak założyć nowe miasto? – wieloletni projekt tłumaczeniowy dla początkującego badacza, historyka, tłumacza

Termin realizacji projektu:

- Klasa I: połowa lutego – koniec maja
- Klasa II: połowa lutego – początek maja
- Klasa III: połowa września – maj
- Klasa IV: wrzesień – styczeń

Koordynator projektu: nauczyciel języka łacińskiego i kultury antycznej

Opiekunowie i doradcy przedmiotowi: nauczyciel historii, nauczyciel języka polskiego, nauczyciel informatyki

Uczestnicy projektu (uczniowie, z uwzględnieniem podziału na grupy):

Prawa uczestników projektu

Uczestnicy projektu mają prawo do:

- zdobywania wiedzy, korzystania z zasobów bibliotek i czytelni stacjonarnych lub internetowych oraz treści dostępnych w internecie;
- otrzymania wsparcia merytorycznego ze strony nauczyciela;
- pracy we własnym tempie;
- zakończenia projektu w klasie II;
- otrzymania oceny pozytywnej;
- od klasy II pracy indywidualnej nad tłumaczeniem tekstu.

Obowiązki uczestników projektu

Uczestnicy projektu będą:

- przestrzegać rzetelnego podawania źródeł wiedzy i wskazywania cytatów;
- weryfikować treści internetowe pod względem ich prawdziwości;
- współodpowiedzialni za pracę grupy;
- udzielać sobie pomocy koleżeńskiej i wsparcia;
- odnosić się do siebie z szacunkiem;
- brać udział w zajęciach dotyczących realizacji projektu;
- brać udział w konsultacjach i regularnie relacjonować wyniki pracy nauczycielowi w formie pisemnej lub ustnej;
- udzielać wsparcia stosownego do sytuacji problemowej.

Ocena projektu:

Za udział w projekcie można otrzymać ocenę nie niższą niż dobra.

Zasady przeliczenia punktów na stopnie zamieszczone są w załączniku nr 1.

Ocenę można otrzymać w każdym roku realizacji projektu. Uczniowie, którzy nie realizują projektu, nie otrzymują oceny.

Na ocenę składa się:

- praca indywidualna – 30%
- praca w grupie – 10% oraz przygotowanie prezentacji streszczającej wyniki pracy (prezentacje krótsze, pięciominutowe – 5%)
- klasa I: esej – 50%
- klasa II: tłumaczenie – 50%
- ankieta – 5%

Klasa III:

- praca indywidualna – 25%
- współpraca w grupie i przygotowanie prezentacji streszczającej wyniki pracy (dwie krótsze pięciominutowe prezentacje – 5% za każdą)
- tłumaczenie – 40%
- analiza tłumaczeń – 20%
- ankieta 5%

Klasa IV:

- praca indywidualna – 15%
- współpraca w grupie i przygotowanie prezentacji streszczającej wyniki pracy (dwudziestominutowa prezentacja końcowa) – 25%

- dopracowanie tłumaczeń – 30%
- analiza tłumaczeń – 20%
- ankieta 5% (za każdą wypełnioną ankietę)

Podpisy:

Nauczyciel języka łacińskiego i kultury antycznej:

Uczniowie:

Opiekunowie grup:

10. Ocenianie

Załącznik nr 1 regulaminu

Każdy uczeń otrzymuje ocenę, na którą składa się:

- praca indywidualna: 100 pkt.
- praca grupowa: 40 pkt.
- przygotowanie prezentacji: 10 pkt.
- esej: 100 pkt.
- tłumaczenie tekstu: 100 pkt. za każde
- porównanie tłumaczeń: 50 pkt. za każde
- opracowanie graficzne tekstu: 50 pkt.
- ankieta oceny projektu: 5 pkt. za każdą wypełnioną ankietę – waga oceny: 5%

Skala ocen:

- 96–100 % – ocena celująca
- 85–95,9 % – ocena bardzo dobra
- 70–84,9% – ocena dobra
- 50–69,9% – ocena dostateczna

SPE: Należy dostosować kryteria oceny pracy indywidualnej do potrzeb i możliwości ucznia, biorąc pod uwagę zaangażowanie ucznia w projekt i postępy w pracy nad zadaniami.

11. Ewaluacja

Ankieta dla nauczyciela

Ankietę wypełnia nauczyciel na podstawie obserwacji oraz ankiet uczniów.

1. Jak przebiegała realizacja projektu?

Aspekty pozytywne:

Aspekty negatywne:

2. Jakie elementy projektu były najciekawsze dla uczniów? W co byli najbardziej zaangażowani?

3. Jak przebiegała współpraca w grupie?

- W jaki sposób pracowali uczniowie?
- Jak wyglądała integracja uczniów ze SPE?

4. Jakie zadania udało się zrealizować?

- Zadania zrealizowane/częściowo zrealizowane:
- Zadania niezrealizowane:

5. Ogólna ocena projektu:

6. Ogólna ocena rezultatów projektu:

Ankieta dla ucznia

1. Ocena stopnia realizacji projektu. (Wymień min. 3 rzeczy):

Co się udało lub czego nie udało się zrobić? Jakie były przeszkody?

1

2

3

2. Ocena zrealizowanych zadań.

Z czego jestem najbardziej zadowolony(-a)?

1

2

3

3. Jak wyglądała współpraca w grupie?

Co oceniasz pozytywnie/negatywnie?

1

2

3

4. Jak wyglądała współpraca z nauczycielem?

Co oceniasz pozytywnie/negatywnie?

1

2

3

5. Jak oceniam projekt?

a) Podobało mi się:

b) Nie podobało mi się:

c) Jak ulepszyć projekt?

12. Materiały pomocnicze

W pracy nad tłumaczeniem warto korzystać z narzędzi pozwalających na pracę synchroniczną i asynchroniczną nad tłumaczonym tekstem, np. współdzielony dokument w Google (docs.google.com). W ten sposób uczniowie mogą spisywać

tłumaczenie, a nauczyciel może mieć na bieżąco do niego wgląd. Uczniowie mogą tworzyć współdzielony słownik, wpisując znaczenia poszczególnych wyrazów.

W procesie tłumaczenia tekstu łacińskiego pomocne będą także słowniki internetowe, np. narzędzia dostępne na stronie Perseus Digital Library, w szczególności dostępny tam słownik.

W pracy nad tłumaczeniem warto poświęcić odpowiedni czas na dopracowanie tekstu, a także zwracać uwagę na wszelkie trudności – szczególnie ważne jest tutaj aktywne wsparcie pracy uczniów. Można prosić o dostarczenie (na przykład raz na dwa tygodnie) pisemnej relacji z przebiegu pracy – w ten sposób nauczyciel może szybciej reagować w obliczu pojawiających się trudności. (Zob. Jaggars et al. 2013).

13. Bibliografia

Literatura metodyczna i pedagogiczna:

Jaggars S.S., Edgecombe N., Stacey G.S., 2013, *Creating an Effective Online Instructor Presence*, materiał Community College Research Center, Columbia University.

Pobojewska A. (ed.), 2012, *Filozofia: edukacja interaktywna: metody, środki, scenariusze*, Warszawa: Wydawnictwo Stentor.

Materiały z zasobów ORE

Elert E., Wenda A., b.r., *Praca metodą projektu* (PDF, 2,1 MB; dostęp 11.04.2021)

Kotarba-Kańczugowska M., b.r., *Praca metodą projektu* (PDF, 197 KB; dostęp 24.02.2022).

Ostrowska M., Sterna D., 2015, *Technologie informacyjno-komunikacyjne na lekcjach: Przykładowe konspekty i polecane praktyki*, ore.edu.pl (dostęp 11.04.2021).

Pitler H., Hubbell E.R., Kuhn M., 2015, *Efektywne wykorzystanie nowych technologii na lekcjach*, tłum. Szmyd P., ore.edu.pl (dostęp: 11.04.2021).

Wodowska J., 2019, *Bezdrożami historii. Program nauczania historii dla szkoły ponadpodstawowej*, ore.edu.pl (dostęp 11.04.2021).

Zielińska B., Banowski T., 2019, *Uaktywnij myślenie: Program nauczania języka polskiego w zakresie rozszerzonym dla szkoły ponadpodstawowej*, ore.edu.pl (dostęp 11.04.2021).

Żuchowska D., 2019, *Ludendo discamus! Program nauczania do języka łacińskiego i kultury antycznej dla szkoły ponadpodstawowej*, ore.edu.pl (dostęp 22.04.2021).

Literatura przedmiotowa

Cytowska M., Szelest H., 1990, *Literatura rzymska. Okres augustowski*, rozdz. Tytus Liwiusz, Warszawa: PWN, s. 589–634.

Hillen H.J. (oprac.), 2007, *T. Livius Römische Geschichte*, I–III, Zurich: Artemis & Winkler.

Liwiusz T., 1974, *Dzieje Rzymu od założenia miasta*, Brożek M. (przeł. i oprac.), Wrocław: Wydawnictwo PAN.

Liwiusz T., 2004, *Dzieje od założenia miasta Rzymu*, Strzelecki W. (tłum. oprac.), Wrocław: Ossolineum.

Liwiusz T., 1888, *Dzieje rzymskie od założenia miasta. Księga pierwsza*, Habura F. (tłum.), Tarnów: Główny skład Księgarni Karola Raschkis.

Livi Titi, 1866, *Ab urbe condita*, koment. Weissenborn W., Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, pbc.gda.pl (dostęp 27.04.2022).

Akty prawne

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, Dz. U. 2018, poz. 467 z późn. zm.

Zalecenie Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, Dz. Urz. UE 2018, C189/1.

Magdalena Wdowiak – w czasach liceum fascynowało mnie odnajdywanie motywów antycznych w literaturze polskiej i światowej oraz w sztuce. Później kontynuowałam rozwijanie swoich zainteresowań poprzez podjęcie na Uniwersytecie Jagiellońskim studiów w zakresie filologii klasycznej. Do dzisiaj świat starożytny pozostaje w polu moich szczególnych zainteresowań naukowych, rozwijanych w ramach studiów doktoranckich. Okres licealny jest niezmiernie ważnym etapem w życiu młodego człowieka i zetknięcie się w tym czasie z kulturą antyczną, z językiem łacińskim – z tymi niezwykłymi wyrazami ludzkiego ducha – pozostawi trwałe i wartościowe ślady w jego pamięci oraz będzie miało wpływ na kształtujący się system wartości.